

Sprawozdanie z konferencji CEECOM „Changing Media and Democracy: 25 Years of Media Freedom and Public Sphere in Central and East Europe”, Wrocław, 12–14 czerwca 2014

Anna Paluch

Konferencje konsorcjum CEECOM (Central and East European Communication and Media Conferences) odbywają się corocznie w jednym z krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Zyskały dużą wagę, stając się miejscem spotkań badaczy mediów z tej części Europy. Przyciągają również uwagę naukowców z Europy Zachodniej oraz z innych ważnych ośrodków badawczych świata.

Tegoroczna 7. konferencja CEECOM odbyła się w dniach 12–14 czerwca we Wrocławiu. Swoje referaty przedstawili na niej medioznawcy ze wszystkich krajów Europy Środkowej i Wschodniej oraz z Europy Zachodniej, obu Ameryk, Afryki i Azji.

Organizatorami konferencji były: Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Wrocławski, ICA (Międzynarodowe Towarzystwo Komunikologiczne) oraz ECREA (Europejskie Towarzystwo Badań nad Komunikowaniem). Konferencji przewodniczyła prof. dr hab. Bogusława Dobek-Ostrowska z Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Większość sesji plenarnych i paneli dyskusyjnych odbyła się w budynku Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, *vis-à-vis* Gmachu Głównego. Część obrad toczyła się również w jednej z najbardziej reprezentacyjnych sal Gmachu Głównego

Uniwersytetu Wrocławskiego – w barokowym Oratorium Marianum.

W ciągu trzech dni konferencji referaty przedstawiło prawie 160 prelegentów. Obrady podzielono na trzy sesje plenarne i 30 paneli tematycznych, które dotyczyły perspektyw teoretycznych, kwestii normatywnych, zagadnień metodologicznych oraz badań empirycznych. W ten sposób stworzono miejsce dyskusji dla naukowców zajmujących się różnymi aspektami badań nad mediami oraz umożliwiono im wymianę doświadczeń i dobrych praktyk stosowanych w różnych krajach Europy Środkowej i Wschodniej.

Tegoroczna konferencja była szczególnie ze względu na przypadającą w 2014 roku 25. rocznicę początku przemian demokratycznych w Europie Środkowej i Wschodniej. Odwołano się do nich w jej tytule: „Changing Media and Democracy: 25 Years of Media Freedom and Public Sphere in Central and East Europe” („Zmiana w mediach i demokracja: 25 lat wolnych mediów i sfery publicznej w Europie Środkowej i Wschodniej”). Dlatego dużą część obrad poświęcono doświadczeniom związanym z transformacją systemową, roli wolnych mediów w tym procesie, jakości demokracji oraz sfery publicznej, relacjom mediów i polityki, stosując często, ze względu na charakter konferencji, perspektywę porównawczą.

Sporo uwagi poświęcono również takim zjawiskom jak: konwergencja mediów, dziennikarstwo obywatelskie, mediatyzacja, redefiniowanie dziennikarstwa, nowe modele biznesowe i innowacje w obszarze dziennikarstwa, e-demokracja, nowe i społecznościowe media. Omawiano także m.in. znaczenie mediów publicznych, edukacji medialnej i kształcenia dziennikarzy.

Konferencję otworzyła prof. dr hab. Bogusława Dobek-Ostrowska, która powitała jej uczestników oraz gości specjalnych. W imieniu władz Uniwersytetu Wrocławskiego zrobił to prorektor prof. dr hab. Adam Jezierski, w imieniu władz miasta – Maciej Litwin, Dyrektor Biura ds. Współpracy z Uczelniami Wyższymi, a także prof. dr. Francois Heinderyckx, prezes Międzynarodowego Towarzystwa Komunikologicznego oraz prof. dr hab. Robert Wiszniowski, Prodziekan Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Dodatkowym wydarzeniem sesji otwierającej było przyznanie prof. Jane Leftwich Curry z Uniwersytetu Santa Clara (USA) honorowego członkostwa Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej – to wyróżnienie wręczyła Prezes Towarzystwa, prof. dr hab. Iwona Hofman.

Następnie prof. dr. Leftwich Curry wygłosiła wykład pt. „Central and Eastern Media and their makers: Leading the transition and being transformed by it”. Wspominała swoje pobytu w Polsce, którą po raz pierwszy odwiedziła w latach 60. XX wieku, i gdzie w kolejnej dekadzie prowadziła swoje badania naukowe. W swoim wystąpieniu podkreśliła ogromną rolę mediów i dziennikarzy w przejściu od komunizmu do demokracji. Przypomniała, że zarówno ostatni premier PRL, Mieczysław Rakowski, jak i pierwszy premier wolnej Polski, Tadeusz Mazowiecki, pracowali jako dziennikarze i redaktorzy. Zauważyła również, że w Europie Środkowej i Wschodniej zmiany w mediach związane z tranzycją demokratyczną spotkały się w czasie z rewolucją internetową, co w efekcie dało wyjątkową sytuację. Z tego też powodu

zachęcała do prowadzenia większej liczby badań nad nowym dziennikarstwem i jego wpływem.

Omawiając najważniejsze wystąpienia konferencji, trzeba wspomnieć o trzech sesjach plenarnych, na których zabrali głos znani i cenieni na świecie medioznawcy – goście specjalni konferencji CEECOM.

Pierwszej z nich, pt. „From Authoritarianism and Communism to Democracy” przewodniczył prof. Francois Heinderyckx, prezes ICA, profesor na Université Libre de Bruxelles (Belgia). Wzięli w niej udział: prof. dr hab. Andrzej Antoszewski z Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. Elena Vartanova z Uniwersytetu Moskiewskiego im. M. Łomonosowa (Rosja) oraz prof. Peter Gross z Uniwersytetu Tennessee (USA).

Referat prof. Andrzeja Antoszewskiego pt. *Where we are after twenty five years? Different effects of communism's collapse* prezentował perspektywę teoretyczną i politologiczną. Dotyczył zróżnicowanych skutków zmian systemowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Prof. Antoszewski zauważył, że rozwój polityczny w tych krajach może zmierzać nie tylko ku demokracji, ale i ku systemowi autorytarnemu.

Z kolei prof. Elena Vartanova w swoim wystąpieniu pt. *Russian media system: The legacy of the national* skupiła się na analizie przypadku Rosji, patrząc na nią z perspektywy medioznawczej. Opowiadała o mediach państwowych i roli państwa, która w Rosji jest znacznie większa niż w krajach zachodnich. Mówiła, że wybory odbiorców dotyczące mediów odzwierciedlają stratyfikację społeczną. Podkreśliła również, że demokratyczne przemiany w obszarze mediów zbiegły się w czasie z globalną rewolucją cyfrową, zatem jednocześnie zachodzą zmiany technologiczne na poziomie globalnym, narodowym i regionalnym.

Prof. Peter Gross w referacie *The devolution of media evolutions in Eastern Europe: The Romanian case* skupił się na przypadku Rumunii

i zjawisku korupcji, która powoduje, że media nie mogą wypełniać swoich zobowiązań wobec społeczeństwa. Zwrócił uwagę na zjawiska paralelizmu politycznego, klientelizmu i instrumentalizacji mediów. Podkreślił także wpływ wzorców kulturowych podzielanych przez elity polityczne i elity mediów, które wynikają z doświadczeń z przeszłości, a w dużej mierze określają sytuację obecną.

Co ciekawe, wbrew tytułowi tej sesji plenarnej, wszyscy mówcy podkreślali, że zmiany w krajach Europy Środkowej i Wschodniej nie są jednokierunkowe i nie zawsze przebiegają ku demokracji. Zgodzono się również, że kultura panująca w społeczeństwie jest co najmniej tak ważna, jak relacje łączące media i polityków.

Drugiej sesji plenarnej „Central and Eastern Europe in a Comparative Perspective” przewodniczyła prof. Epp Lauk z Uniwersytetu Jyväskylä (Finlandia). Udział wzięli: prof. David Weaver z Indiana University (USA), z wystąpieniem pt. *Central and Eastern European journalists in comparative perspective: Demographics, working conditions and professional values*, oraz prof. Susanne Fengler z Uniwersytetu w Dortmundzie (Niemcy), z wystąpieniem pt. *Media accountability in Europe – Results from the comparative research project „MediaAcT”*.

Prof. David Weaver, odwołując się do książki pod jego redakcją pt. *The Global Journalist in the 21st Century* zawierającej wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród dziennikarzy z różnych części świata, porównywał środowisko dziennikarskie kilku krajów Europy Środkowej i Wschodniej oraz nowych demokracji Ameryki Południowej i Azji. Podkreślił znaczenie badań, których przedmiotem są dziennikarze, a nie tylko przekaz czy odbiorcy mediów.

Prof. Susanne Fengler przedstawiła wyniki projektu „Media Accountability and Transparency in Europe (MediaAcT)” dotyczącego odpowiedzialności mediów, w którym wzięło udział 14 krajów. Skupiła się na trzech krajach Europy Środkowej i Wschodniej, czyli Polsce,

Rumunii i Estonii. Ponieważ dziennikarze często obawiają się odgórných regulacji, postulowała przyjęcie zamiast nich systemu zachęt dla organizacji medialnych, które miałyby motywować je do przywiązywania większej wagi do odpowiedzialności.

Drugiego dnia konferencji, w Oratorium Marianum, odbyła się trzecia sesja plenarna pt. „Public Sphere and Public Opinion”. Przewodniczył jej prof. Tomas Trampota z Uniwersytetu Karola w Pradze (Czechy). Wzięło w niej udział dwoje gości specjalnych: prof. Aukse Balcytiene z Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie (Litwa), z wystąpieniem *Media roles, civic duties, and political responsiveness in CEE: What democracy is and what it isn't. Tensions between ideal and the actual*, oraz prof. Wolfgang Donsbach z Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie, który mówił na temat: *Public opinion research – Boon or bain for democracy*. Odczytano również referat pt. *Public Sphere in Eclipse* prof. Slavka Splichala z Uniwersytetu w Lublanie (Słowenia), który nie mógł być obecny na konferencji. Prof. Aukse Balcytiene, skupiając się na zmianach w obszarze mediów, zastanawiała się, dlaczego niektóre z krajów Europy Środkowej i Wschodniej osiągnęły lepsze efekty procesu przemian demokratycznych niż inne oraz które decyzje i momenty krytyczne miały kluczowy wpływ na te różnice. Z kolei prof. Wolfgang Donsbach poruszył temat efektów wpływu badań opinii publicznej na demokrację.

Gościem specjalnym konferencji był również prof. Andrei Richter, Dyrektor Biura Przedstawiciela OBWE ds. Wolności Mediów. Podczas sesji zatytułowanej „Media Freedom in Central and Eastern Europe” dr Michał Głowacki z Uniwersytetu Warszawskiego przeprowadził z nim wywiad, zadając pytania m.in. o rozumienie przez niego wolności mediów, o warunki dla niej niezbędne, o sposoby jej mierzenia i monitorowania itd.

Według prof. Andrei Richtera, społeczeństwa Europy Środkowej i Wschodniej już od

jakiegoś czasu budują własne rozumienie istoty wolności mediów i blisko z nią związanego dziennikarskiego profesjonalizmu, co jest pozytywnym zjawiskiem. Podczas tej sesji poruszono również temat sytuacji mediów na Węgrzech oraz na Ukrainie, wskazując, w jaki sposób konflikt w tym kraju wpływa na ich wolność oraz sytuację dziennikarzy.

Całość obrad konferencji, z wyjątkiem sesji dyskusyjnej „Media i demokracja: 25 lat wolnych mediów i sfery publicznej w Polsce”, toczyła się w języku angielskim. We wspomnianej polskojęzycznej sesji dyskusyjnej wzięli natomiast udział praktycy polskich mediów zasiadający w ciałach regulacyjnych, zarządzający nimi i je współtworzący: Jan Dworak, Przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Stanisław Jędrzejewski, Przewodniczący Rady Nadzorczej Polskiego Radia SA, Kamil Dąbrowa, Dyrektor PR SA Program 1 oraz Hanna Wieczorek z „Gazety Wrocławskiej”.

Ta sesja cieszyła się ogromnym zainteresowaniem zapewne z kilku powodów. Po pierwsze, zawsze niezwykle ciekawe wydaje się łączenie spojrzenia na media z zewnątrz oraz od wewnątrz, czyli zestawienie perspektywy ich badaczy i praktyków. Dzięki temu ci pierwsi mogą z bliska dostrzec problemy, których wcześniej nie zauważali, natomiast drudzy – spojrzeć na media z pewnego dystansu. Kąt widzenia jednych i drugich ulega zmianie, dzięki czemu obie grupy dostrzegają więcej. Po drugie, atutem tej sesji był dobór jej uczestników. Uczestniczyli w niej ludzie związani z mediami od wielu lat, którzy obserwowali – nierzadko przez całe ostatnie ćwierćwiecze – zachodzące w nich zmiany, często też sami je inicjowali i wprowadzali. Po takich sesjach dyskusyjnych zawsze pozostaje wrażenie, że trwały zbyt krótko...

Konferencja przyciągnęła uwagę nie tylko naukowców, ale także różnych instytucji związanych z mediami oraz samych mediów. Patronatem medialnym objęły ją: oddział wrocławski Telewizji Polskiej, Program Pierwszy Polskiego Radia, Radio Wrocław, Magazyn

„Media & Marketing Polska” i inne. Partnerami konferencji były m.in.: Europejskie Obserwatorium Dziennikarskie, wydawnictwo naukowe Peter Lang, portal Wroclaw.pl czy Helsińska Fundacja Praw Człowieka.

Trwająca trzy dni konferencja była również miejscem kilku ważnych wydarzeń okołonaukowych. W piątek 13 czerwca w Oratorium Marianum odbył się benefis prof. Walerego Pisarka. Z kolei w sobotę, 14 czerwca, była sesja poświęcona pamięci zmarłego w zeszłym roku dr. Karola Jakubowicza. Wzięli w niej udział: prof. Peter Gross (USA), prof. Stanisław Jędrzejewski, Milan Šmíd (Czechy) oraz dr Bissera Zankova (Bułgaria). Sesji przewodniczył prof. Jerzy Olędzki z Uniwersytetu Warszawskiego.

Konferencji towarzyszyły targi książki o mediach i komunikowaniu oraz wystawa poświęcona działalności Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej. Odbyły się również sesje poświęcone utworzeniu bazy czasopism naukowych Europy Środkowej i Wschodniej, zapoczątkowaniu nowej serii wydawniczej w wydawnictwie Peter Lang „Studies in Communication and Politics” oraz wydaniu nowego numeru „Central European Journal of Communication”.

Nie zabrakło również części pozanaukowej. Pierwszego dnia konferencji Prezydent Wrocławia, Rafał Dutkiewicz, wydał na cześć jej uczestników uroczyste wieczorne przyjęcie w budynku Starej Giełdy na Placu Solnym, a drugiego dnia zaproszono ich na specjalny pokaz Wrocławskiej Fontanny Multimedialnej.

Konferencja we Wrocławiu była siódmą konferencją skupiającą naukowców z krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Wcześniej odbywały się m.in. w Pradze i Kownie. Kolejna, ósma konferencja konsorcjum CEECOM, odbędzie się w dniach 12–14 czerwca 2015 roku na Uniwersytecie w Zagrzebiu. Jej obrady będą dotyczyły przede wszystkim zagadnień związanych z mediami cyfrowymi.

Wrocławska konferencja CEECOM była ważnym forum dla medioznawców z tej

części Europy. Ćwierćwiecze początku przemian demokratycznych w Europie Środkowej i Wschodniej dało też okazję do porównania zmian w krajobrazie medialnym tych krajów, wymiany doświadczeń związanych z demokratyzacją oraz podsumowań efektów przemian systemów politycznych, medialnych i społecznych. Konferencje CEECOM kreują też wartość dodaną w postaci nowo nawiązanych kontaktów naukowych, wspólnych pomysłów oraz

powstających na ich podstawie międzynarodowych projektów badawczych.

Wszyscy zainteresowani konferencją, dzięki transmisji na żywo, mieli możliwość śledzenia jej obrad w internecie. Niektóre z nich wciąż można oglądać na kanale konferencji na YouTube, natomiast program jest dostępny w całości na stronie: http://ceecom2014wroclaw.pl/wp-content/uploads/FINAL_PROGRAM_CEECOM_2014.pdf.